

ellen már egyik másik szentatyánál nyilatkozik és azóta is századról századra megújul, mutatja, hogy van bennük valami, a mi kiigazításra szorul. S tényleg már a szentatyák, azok is, a kik lelkesen fölkarolják a classicus tanulmányt, kimondják a «ne quid nimis» óvó szavát és józan bírálatra hívnak föl.¹ A realismust pedig nagyon hajlandók az emberek a fogható dolgok szűk körére szorítani, pedig igazi realitást ezeknek is az Isten ad, a ki maga a valóság, a mint mondotta: «Én vagyok, a ki vagyok.»²

★

Sokan, a kik értekezésemet figyelmükre méltatták, tán csatlakoztak, mert czíme után többet vártak, mint a mennyit benne találtak. S megvallom, értem elégedetlenségöket, mert a hittanra vonatkozó tanulmánynak mindenesetre a szorosán vett tanterv és a módszer: a tanmenet és tanalak legérdekesebb részlete. Ámde méltóztassanak megengedni, hogy a tananyag kiszemelése és pædagogiai értékének megálgapítása, mivel értekezésem foglalkozik, szintén fontos, valósággal alapvető feladat. Ha érdemes lesz, a magok idején sorra kerülnek a többi kérdések is. Még egy gondolata lehet a szíves olvasónak dolgozatom végén: a kiszemelt és pædagogiaillag megokolt tananyaggal el lesz-e érhető a hitoktatásnak a feladata? Mindenki természetesnek találhatja, hogy én azt mondom: igenis el! De azt a szerény nézetemet csatolom hozzá, hogy a ma használatos tananyaggal is elérhető — egy feltétel mellett. *Míg a hitoktatás gyakorlati feladatára nagyobb súlyt nem helyezünk, míg a hitoktatás körében is csak tanítunk, de nem nevelünk, addig minden tantervkészítés és módszervitatás hiábavaló.* Más tantárgyak körében is a gyakorlati megvalósítás a tanítás sikerének záloga. A hitéletnek hiánya, a vallás gyakorlatának fogyatékos volta hitoktatásunknak legnagyobb sebe. E sebnek gyógyítása nélkül a magam vállalkozásának eredményeért sem kezeskedem.

MÁZY ENGELBERT.

ZENEI NEVELÉSÜNK REFORMJA.

2. Zenetanárképzés.

A zenei nevelés nagy reformja, melyet, miként láttuk, nem csupán a zeneiskolákra, hanem a többi iskolára is, tehát a középiskolákra, polgári iskolákra, tanítóképző intézetekre és felsőbb leányiskolákra kívánunk kiterjeszteni, csak úgy lesz megvalósítható,

¹ Sz. Ágoston, de doctrina Christiana. II. 40. 58. Sz. Vazul és mások felfogását l. Willmann, Didaktik I. 219—235.

² Exod. 3. 14.

ha a zenetanárképzés ügyének rendezésével készítjük elő. Alapos zenetanárookra van szükségük a zene-iskoláknak; zenetanárok kel-
 lenek a középiskolákhoz, a polgári és felsőbb leányiskolákhoz,
 valamint a tanítóképző intézetekhez. Mindezeket, a zene-iskolák
 tanárainak kivételével, a budapesti I. ker. állami tanítóképzőben
 képezték vagy legalább is képesítették. Ezt pedig nem volt nehéz
 elérni. E képzésnek az a főbaja, hogy a zene mellett más tárgyak-
 ból is kell képesítést nyerni s így a zene csak mellékes lett. Az így
 képesített zene-tanítók és zene-tanárok azután lefoglalták a jöve-
 delmező állásokat s a szakemberek nem juthattak iskoláknál kenyér-
 kereső állásokhoz. Legkönnyebben ment a polgári iskolai zene-
 tanítói oklevél megszerzése a nőknek, kik tudvalevőleg kevésbbé
 muzsikálisak, mint a férfiak, és pedig könnyen ment azért, mivel a
 kellő előtanulmányok beigazolása mellett magántanulás útján bo-
 csájtattak a vizsgálatához, de részükre zenei tanfolyamot sehohsem
 nyitottak. Ezeket tehát sehohsem képezték, de megengedték nekik
 a vizsgálatot, ha birtokában voltak a minden bölcseséget magában
 foglaló elemi tanítói oklevélnek, és ha ahhoz még némileg zongo-
 rázni is tudtak. Akárhány ily kisasszony nyert zene-tanítói képesi-
 tést és alkalmazást, oly készütséggel, mint a minőt a zene-akadémia
 zongora-tanszakának előkészítő iskolája nyújt. Ez a képesítés azután
 zene-tanítói czímen az énektanításra szolt. Most a helyzet kissé
 változott. A nőknek a polgári iskolai énektanításra való képesítését
 áttették az I. ker. áll. férfi-képzőből oda, a hová tulajdonképen
 tartozik: a budapesti VI. ker. női polgári iskolai tanítóképzőbe, de
 képezésükre zenei tanfolyamot még itt sem szerveztek s így e fon-
 tos szakból még most is magántanulás útján bocsaítják a nőket a
 zene-tanítói képesítő vizsgálatokra, mintha magántanulás útján
 el lehetne készülni az iskolai énektanításra.

Az eddigi zene-tanítói és zene-tanári képesítéseknek egyik
 nagy hibája abban rejlett, hogy épen a szakemberek, a zene hiva-
 tásos művelői, nem juthattak hozzá; megszerezhetette minden nép-
 iskolai oklevéllel bíró tanító, de nem a zenész, ki nem bírt a nép-
 iskola tanítói oklevelével vagy érettségi bizonyítvánnyal s így a
 legmagasabb fokú zene-intézetek majdnem kivétel nélkül kizárattak
 az iskolákból, a Magyarországon a zene után kínákozó majdnem
 egyedüli kenyérkereső állásokból; ez idő szerint a zene után állást,
 biztos állást nyújtó iskoláknak a tulajdonképeni zenetanár előtt
 nem nyitnak ajtót.

Itt magától előáll a zenetanárképzés ügyének kérdése. Mert valóban nem közömbös dolog annak megállapítása, hogy vajjon elég-e az a szaktudás, melylyel eddigelé az iskolákba az énektanításhoz bocsájtották a tanerőket? Továbbá is kizárassanak-e az iskolákból a zene szakemberei? Szükséges-e a zene-iskolák tanáraitól is pædagogiai képesítést kívánni? Mindhárom kérdésre könnyű egyértelmű feleletet adni. Illetékes körök már régen tisztában vannak vele. Zenei viszonyainkon sok korholni, sok kifogásolni valót találunk, de másfelül örömmel kell kiemelnünk, hogy a világszerte érzett szükségletről gondoskodni nálunk tétetett meg az első elhatározó lépés a zongoratanárképző tanfolyam szervezésével az orsz. m. kir. zene-akadémián. Akkor emelkedett ez az állami intézet egész hatáskörének igazi kifejtéséhez, midőn a virtuóz-képzés mellett fölvette tanrendszerébe a pædagogiai képzést is. Ennek óhaját fejezte ki sok zenei pædagogus mellett Brendel is 1865-ben a következő szavakkal: «Már azzal, hogy az állam maga jobban gondoskodnék zene-iskolák alkalmas tanerőinek képzéséről, sokat lehetne elérni. Ha azután még azok, kik magukat vizsgálat alá vetik, képesítésüket bizonyítványokkal igazolhatnák, a közönségnek garancia adatnék valódi képességükről s így mindenki magának tulajdonítaná, ha zene-tanítója megválasztásánál nem fordulna a helyes személyhez. A «képesített zene-tanító» címmel ezeket az egyéneket könnyű volna megkülönböztetni.»*

A zenei nevelés reformjának csirája rejlik a zene-akadémián szervezett zongoratanárképző tanfolyamban, mely szükségképen maga után vonja a többit is. A kik azt hitték, hogy az állam a zongoratanári képesítéssel pusztán az okleveles és kenyérnélküli emberek számát kívánja szaporítani, hogy az oklevéllel és tanári címmel csupán az egyéni hiúságnak kíván hízelegni, sejtelmük sem volt róla, hogy ezzel az országos reform első lépése tétetett meg.

Már eljutottunk odáig, hogy orsz. vizsgáló bizottság zongoratanárokat képesít az iskolák részére úgy mint a magántanításra, kik már is jelentékenyen munkálkodnak a zenei nevelés javításán, nemzeti szellemben, alapos zenei készütséggel; ezek vannak hívatva kiszorítani az idegen mestereket és proletárokat. Vannak most

* Brendel: Die Organisation des Musikwesens durch den Staat. Leipzig. Kahnt. 20 l.

már zongora-tanárok, a kik tudják, hogy a zene-tanításhoz pædagogia és methodika szükséges, kik az életben állást foglalnak azok ellen, kik azt vallják, hogy, a ki tanulta, az tanítani is tudja.* A zongora régibb tanárai nem tanútták a tanítás művészetét; egyszerűen felcsaptak tanároknak; esetleges virtuositásuk mellett ugyan hányan gondoltak arra, hogy pædagogiai, pszichologiai, methodikai és didaktikai, valamint alapos zene-elméleti, zene-történeti és zene-aesthetikai tanulmányok a szorosán vett szakbeli készütség mellett a mester elengedhetetlen kellékét képezik? Hogy pedig igen nagy még a kézdressura lelketlen idomitóinak száma, kik még ezt sem végzik helyesen, azt a m. kir. zene-akadémia fölvételi vizsgálatain évenként bő alkalmunk van tapasztalni, százával hozva oda száználomra méltó individuumokat, kik sok időt és pénzt hasztalanúl fecséreltek zenei tanulmányokra.

Az egész művelt külföldön már régen belátták, hogy a zeneiskolák nem maradhatnak továbbra is eddigi tanrendszerünk mellett, mely kizárólag virtuózokat és zeneszerzőket nevelt, hogy ki kell terjeszkedniök a zenei nevelés nagy szükségleteire is, mely feladatot eddigelé a zenei szaktanítást igen hiányosan végző tanítóképzőknek engedték át.

A zeneművészeti szakiskolák részére elegendő a zongora-tanításra való képzés és képesítés; a többi hangszerre nézve beérhetjük a zene-akadémiai tanfolyammal, egyszersmind megengedve a tanári pályára lépőknek a pædagogiai szakok látogatását. A zene-akadémia pædagogiai tanfolyama a közel jövőben fontos kibővítésen és kiegészítésen fog átmenni, amennyiben a zongora-tanári képzés és képesítés mellett fel fogja ölelni a polgári, középiskolai, præparandiai és felsőbb leányiskolai zenetanári képzést. Eszerint három fokozat lesz; az I. zongorára, a II. zongorára és énekre, a III. zongorára, énekre és orgonára fog képesíteni. Ez utóbbi két tanfolyam révén juthatnak majd a zene szaktanárai az iskolákba, hogy ott is elfoglalhatják az őket megillető helyeket. A III. fokozat lesz a legmagasabb zenetanári qualificatio. Ezek mellett azonban érvényben maradhat az a szerényebb képesítés, mely az énekek felső nép- és polgári iskolákban való tanítására jogosít, azzal a mértékkel, melyet az 1893. évi 13071. sz. a. kelt rendelettel kiadott felső nép- és polg.

* Az orsz. zenetanárvizsgáló bizottság előtt már eddigelé, az 1891—92. tanévtől kezdve 44 egyén nyert zongora-tanári képesítést.

iskolai tanítói és tanítónői vizsgálati szabályzat rendelkezései előírnak.

A zene-akadémia, pædagogiai tanfolyamokkal való kibővítése folytán, jövőben kettős célt valósítana meg: a művészet és a pædagiáját. A tervbe vett kibővitések korántsem jelentik a művészeti főcél szem elől tévesztését, mert a pædagogiai tanfolyamok a művészeti fölé kerülnek, minden végzett növendéknek tetszésétől függvén végzett művészeti tanulmányai után az életbelépni, kizárólag a művészet terére, vagy kiegészíteni tanulmányait a zene-akadémiai pædagiában a zene-tanítás céljából. Már másutt is tudatára ébredtek annak, hogy a művészet szakiskoláinak nem lehet, nem szabad a pædagogiai képzést mellőzni. Mert a zenei szakiskolák hány végzett növendéke fog tisztán a virtuositás vagy zeneszerzés után élni; talán tíz százalék sem, sőt ezek is, előbb-utóbb, többé-kevésbé a zenének tanítóivá, mestereivé lesznek, a zenei nevelésre adva magukat. Ezeknek pedig nem elég a művészeti szakképzés, ki kell azt a pædagogiai képzéssel egészíteni.

Az így képesített zene-tanárok el fogják látni tanerőkkel nem csak a zene-iskolákat, hanem az általános műveltség iskoláit is. És pedig, ha az ének a középiskolában kötelezővé tétetik, rendelkezésükre áll a következő contingens: 182 középiskola, 82 tanító-képző intézet, 16 felsőbb leányiskola, 174 polgári iskola és 55 felső népiskola, tehát ez idő szerint összesen valami 509 iskola, nem számítva a több hasonló jellegű magán-iskolát. Ezek a helyek azonban csak fokozatosan jönnek üresedésbe, körül-belül abban az arányban, mint a hányat oklevéllel kibocsájt az állam; de egy generáció alatt már szakemberek kezében lehet a zene-tanítás. Sőt nincs is tulajdonképen ennyi egyénre szükség; mert a legtöbb helyen egy zene-tanár elláthatja két iskolának zene-, illetve ének-tanítását; így pl. a középiskolai ének-tanárnak bizonyára marad elég ideje a polgári iskolai órák ellátására is, vagy valamelyik zene-iskolában való tanításra, miként ez történik most is a legtöbb helyen.

Az így képesített zene-tanárok csakhamar a magán zenetánításban is fölöslegessé fogják tenni a külföldről beözönlött idegeneket, kik culturánk apostolai sohasem lehetnek. Mily üdvös működést fejthetne ki az a majdnem 500 zenész a zeneszerzés és zene-irodalom-terén is, miután meg van vetve megélhetésük alapja! De tevékenységüknek új köre nyílnék meg más irányban is; erről szól a következő fejezet.

3. Zenekarok szervezése.

A ki végig élvez Budapesten egy hangverseny-ivadot, annak bőven kijut minden zenei gyönyörűségből; mennyiség és minőség egyaránt kielégíti a legkényesebb követelményeket. Halljuk is eleget, hogy fővárosunk e tekintetben kiállja a versenyt bármely világvárossal. Büszkék vagyunk rá, pedig komolyan szemügyre véve a dolgot, inkább el kellene szomorodnunk. Hiszen világosan feltárja viszonyaink kezdetlegességét és a mi még elszomorítóbb: zene-művészetünk nemzetietlen voltát. Ez korántsem túlzás. Nézzünk be egy philharmoniai hangversenybe, mert ezekre vagyunk a legbüszkébbek, és mit látunk? Egy kitűnő zenekart, melynek tagjai a m. kir. opera zenekarának tagjai, de azért csak elvétve akad köztük egy-egy magyar. Ezt a zenekart most már idegenek vezetik; már nem akad magyar ember, ki az élére álljon. Egészen idegen a műsor; mintha csak Gothában vagy Hessen-Casselben lennénk. És a közönség? Majdnem kizárólag a zsidóság köréből telik ki, dicséretükre legyen mondva. Hol marad a magyar arisztokratia, hol a magyar gentry, hol a vagyonosabb polgári osztály? Hasztalan keressük; úgy járunk, mint a peleskei nótárius. De hagyjuk a philharmonikusokat, s lássuk a virtuózok hangversenyeit. Ott is csak elvétve fogunk magyar művészeket találni a küzdő téren. Ide vándorolnak a külföld minden kisebb-nagyobb helyéről; elviszik pénzünket, reklámot csinálnak külföldi újabb és legújabb zeneszerzőknek, kétes fényvel ragyogó csillagocskáknak s tovább állnak. Így folynak le évtizedek óta a hangverseny-ivadok az örökkévalóság tengerébe, de nem hagynak nyomokat szegény zenei kulturánkban. Próbálja meg valaki ez árral szemben úszni! Rendezzen hangversenyt hazai szerzők műveiből, léptessen fel hazai virtuózaink csekély számából, hát bizony-bizony a közönség elfordul tőlük; vállalatukra erősen rá fognak fizetni, s a kritika, mely ezt a próbálkozást folyton sürgeti, többnyire kegyetlenül lehurrogja őket. Így van ez; ne szépítsük a dolgot, inkább keressük meg a baj forrását, hogy segíthessünk rajta. Könnyű megtalálni, mindjárt rá is mutathatunk: egyrészt hiányos és hibás zenei műveltségünkben, zenei nevelésünk fogyatékoságában, másfelül népies zenénk túltengésében kell keresni. Műzenénk nem igen tud még kibontakozni a népzene békőiből; ezen az alapon fejlődött ugyan a műzene az egész művelt világon, de nálunk elszerűzetten vesztegel a népies zene körében.

Ily nagy mértékben seholsem cultiválják a népzene-t, mint nálunk; ezt halljuk úton-útfélen mindenféle variációban; nap-nap után újabb gyűjtemények jelennek meg. Ezt interpretálják a maguk módja szerint cigány népzene-szeink, kik a leghatározottabban útjában állnak műzenénk tovább fejlődésének; a mennyire becses ez a cigány-magyar zene, mint népzene, olyannyira veszedelmes műzenénkre nézve. Nincs a világon sehol annyi népzene, mint a mennyit produkálnak a mi cigány zenekaraink. Czigány zenészeink száma valami 10,000-re tehető.* Közönségünk legnagyobb része, a fővárosban úgy, mint a vidéken, ebből veszi szellemi szükséglete zenei kielégítését. Czigányaink zenéje nélkül talán könnyebben hozzá fordulna közönségünk a magasabb fokú műzenéhez, s nem nézné le büszke önérzettel, előkelő megvetéssel azt, ki a szerinte unalmas classicus zenével szeret foglalkozni, ki ebben találja gyönyörűségét. Közönségünk még nem emelkedett oda, hogy a népzene élvezése mellett méltányolni tudná a műzenét. Ez így van a fővárosi közönség nagy részénél s így van az egész vidéken. És valóban különös, hogy ez a cigányos modor megmétélyezte a közönséget; azt tartja valóban magyarnak, a mit a cigány elrontott. Mennyi ízléstelenség, mennyi czikornya, minő együgyű harmonizálás, minő elcsúrt-csavart rhythmizálás nyilvánul ebben a magyar-czigány népzene-ben! A ki például egy magyar fürdőben végig élvezett egy saisons és heteken át napjában háromszor is rá volt útalva cigányzenészeink szűk, egyoldalú repertoire-jára s még a magyar dalokat is ízléstelenül felsallangozott muzsikájára s csak némi zenei műveltséggel bír, az valóban elszörnyűködhetik azon a közönségen, mely ezzel a zenei élvezettel nemcsak hogy beéri, hanem magasabbról még hallani sem akar, sőt ennek még föléje helyezi. A magyar művelt közönségnek ezzel a művészeti dubajkodással már valahára le kellene számolni, hogy népzene-nk mellett helyet foglalhasson a nagy zeneköltők ihlett műveit stilszerűen magyarázó művelt zenészek tábora. Hadd alakuljanak országszerte zenekarok előkelő művészekből, nyiljanak hangversenytermek s szólaljanak meg azokban a classicus zene főnkelt hangjai! Mert azt ismételtbetjük, hogy egy nemzetnek sincs

* Dalmáth Győző állítása szerint, ki figyelemre méltó nyílt levelet intézett a *Hazánk*-ban (1895. évf.) a muzsikus cigányok ellen József főherczeghez.

oly kitünő instrumentális népzeneje, mint a milyent cigányaink produkálnak, de nincs is nemzet, mely meg akarna maradni a népzene mellett, hogy pl. a német közönség kevésbé művelt része is, ne vágyódnék egy Haydn, Mozart vagy Beethoven zenéje után; a francia ép úgy szereti népies chansonjait, de azért ép oly lelkesedéssel hallgatja a nagy mestereket; az olaszoknál rendkívül gazdag népdalaik mellett a nép rétegeit is áthatotta az olasz opera nagy mestereinek drámai zenéje.

A műzene remekeinek interpretálására azért a nagyobb vidéki városokban zenekarok volnának szervezendők s ezeket a vidéki zene-iskolákkal kellene kapcsolatba hozni; de a zenekarok önálló szervezettel is bírhatnának. A vidéki zene-iskolákat annak folytán, főleg a középfokúakat, a fővárosi zene-iskoláktól némileg eltérő szervezettel kell ellátni; működésök köre kissé nagyobb kell, hogy legyen; mert ezek vannak hivatva az egész város zenei viszonyain uralkodni és zeneművészeti szükségleteit ellátni. A zene-tanítás mellett kiváló feladatukat képezné zene- és énekkar szervezése; azért egy ily zene-iskola missióját az iskolával kapcsolatos ének- és zene-egyesület alakításával tölthetné be. A zene- és énekkarban koronként közreműködhetnének a zene-iskola növendékei is. Az így szervezett zene- és énekkar ellátná az egyházi zenét, hangversenyeket adna, és szolgáltatná a színház számára a zenekart. A zenekar kizárólag magyar zenészekből volna szervezendő. Ha a zenekarokat csak 30 fizetett zenészből szerveznék s legalább 10 vidéki városban, ez által már 300 magyar zenész nyerne alkalmazást. E zenekarok főtartásához hozzájárulna az állam, a város, a püspökségek, illetve a kath. templomok patronátusai és a színházak. A két utóbbinak amúgy is szüksége van zenekarra s így a fedezetről már némileg gondoskodva levén, még csak az állam és városok hozzájárulására lenne szükség. Meg vagyunk győződve, hogy a nagyobb vidéki városok szívesen szerveznének ily állandó zenekarokat, főleg, ha az említett többi factorok is támogatnák a nemes vállalatot. Példát vehetnének a kis Brassó városától, mely maga képes kiváló zenekart fentartani; miért ne cselekedhetnék hasonlóképen vagy 10 nagyobb magyar város, miként kiemeltem, az állam, a templomok és színházak hozzájárulásával? E magyar zenekarok nyáron át elláthatnák a magyar fürdők zenei életét, miként azt az egész művelt külföld fürdőiben találjuk, hol kiváló zenekarok ját-

szanak, népies és classicus repertoire-jukkal a zenei ízlésnek állva szolgálatában.*

Vidéki zenekarok szervezésével módot és alkalmat nyerne a közönség jó hangversenyekben gyönyörködhetni, mert ez az ügy Magyarországon teljesen el van hanyagolva. Németország minden városának megvannak a maga symphoniai és oratoriumi hangversenyei. Lipcse közönsége évenként 24 nagy zenekari hangversenyben gyönyörködhetik és Budapesten a kítűnő philharmoniai zenekar daczára a szokásos 6 hangverseny fentartását is évtizedeken át veszedelem fenyegette. A kis Basel zene-egyesülete 20 hangversenyt ad, melyet minden rendű és rangú ember, a lakosság minden osztálya felkarol; nemcsak, hogy előfizetnek a hangversenyekre, hanem egészen önkéntes évi járulékokkal a *fonds perdu* segítik elő az ügyet.

* Vidéki zenekarok szervezésére kítűnő példát szolgáltat Brassó városa, azért érdemesnek találok az arra vonatkozó adatokat Fabricius, városi tanácsos és Brandner karmester szíves közlése folytán közzétenni és pedig a következőkben:

1. a brassói városi zenekar 25 tagból áll; 2. a solisták a várostól 400 frt, a többiek 350 frt (I. oszt.), 300 frt (II. oszt.), némelyek 250 frt (III. oszt.) évi fizetést húznak, de a színházban, hangversenyeken, estélyeken, templomokban, bálokon s más alkalmaknál való közreműködésükért külön honoráltatnak; 3. a város évenként 5175 frtot és 3575 frt drágasági pótlékot fizet a zenekarnak, más subventiója nincs; 4. a zenekar köteles május elsejétől szeptember hó végéig hetenként legalább egyszer a sétaterén játszani, azonkívül minden vásár- és ünnepnapon a katolikus és evangélikus templomban az isteni tiszteletnél díjtalanul közreműködni, továbbá a városi hatóságtól rendezett jótékony czélú színi előadásoknál, hangversenyeken, bálokon és ünnepségeken; 5. a városi zenekar képezi törzsét a philharmoniai társulatnak, mely a zenekari tagokat külön honorálja; mivel a philharmoniai társulat más tagjai jórészt csak a vonós hangszereket képesek ellátni; a fuvó-hangszerek kezelői a városi zenekarból kerülnek ki; 6. a philharmoniai zenekar 60—70 tagból áll; 7. a philharmoniai hangversenyeken nagyobb ének-zenekari művek előadásánál közreműködik a brassói férfi daloskör is; 8. a philharmoniai társulat évenként 3—4 zenekari hangversenyt ad; 9. van tiz alapító s valami 200 pártoló tagja; 10. az alapító tagok egyszer s mindenkorra 100 koronát fizetnek; 11. a városi zenekar teljes fuvó zenekarral (török zene) is bír, a mennyiben a vonós hangszerek kezelői különböző fuvóhangszereket is játszanak; 12. a városi zenekar és egy állandóan Brassóban levő katonai zenekar mellett van Brassóban több cigány zenekar is; kítűnik tehát, hogy ily nagyobb zenekar szervezése által népies zenénk nincs veszélyeztetve.

Vidéki zenekarok szervezésével majd lehetségessé válik a régóta és sokat sürgetett vidéki operák megteremtése is. A feladatot a jó zenekar nagyon megkönnyítené. És valóban, ez kell, hogy az első lépés legyen. Mert az nem szenved kétséget, hogy a m. kir. opera mindaddig nem lesz életrevaló, míg gyökerei nem terjeszkednek a vidékig, míg nem itt, hanem a külföldön keresi fenmaradása éltető nedveit.

4. Operánk.

1.

Magyar kir. opera.

Nincs Magyarországon intézet; mely mellett és ellen annyit írtak volna, mint a m. kir. operáról. Mennyi kifakadást intéznek folyton ellene, mennyi jó tanácssal, javaslattal állnak folyton elő; majd minden színházlátogatónak és nemlátogatónak meg van vele szemben a maga álláspontja és speciális óhajta. A falak mögött meg zúg-búg a személyzet; örökös elégedetlenség mindenfelől; olyan mint a vulkán, nem tudni, melyik perczen tör ki a veszedelem. A bureaúkban készülnek a szép tervek; egyik-másik részletük napvilágot is lát, hirdetve a hajnal hasadását, a szebb jövőt. Az alatt egyik régime a másik után bukik s az állapot marad a régi, melyből egy erős, nemzeti alapon álló opera-művészet nem tud kifejlődni.

Nem kívánom e művemben a jámbor óhajtasokat szaporítani, ephemer kívánságok sopánkodásaival fárasztani az intéző köröket és próbára tenni a szíves olvasó türelmét; nem is szándékoztam az operával e zene-pædagogiai művemben foglalkozni, — de bármint kerültem is, nem térhettem ki előle, ha mindjárt szorosán véve, nem tartozik is ide. Mert az igaz, hogy a ki átlépi az operaház fényes csarnokainak küszöbét, a ki ott alkalmazást nyer; annak zenei nevelése már be van fejezve, vagy legalább is befejezve kellene lennie. Mivel azonban zeneművészeti szaknevelésünk jelentékeny tényezői épen az operának vannak szánuva: énekesek, zenészek, karmesterek, correpetitorok, s mivel az opera zenei kulturánk legfontosabb, legfényesebb és légdrágább intézménye, foglalkoznunk kell vele.

Az opera ellen emelt vádak között rendszeren a deficitet szok-

ták első helyen kiemelni, ennek mértéke szerint szokták a vezetést bírálgatni; ez pedig teljesen hibás eljárás. Az opera mindenütt drága művészet, s hogy nálunk a jövedelem nem áll arányban az arra fordított nagy kiadásokkal, az viszonyaink speciális baja. Helyes gazdálkodás mindenesetre igen üdvös; a vezetés nem csekély érdeme, ha kevesebb pazarsággal vonzó, érdekes, magas művészi színvonalon álló előadásokat tud tartani. Ez azonban mégis csak másodrangú tényező s a deficitek áldozatát is szívesen meghozná a nemzet, ha kulturánk nagy nemzeti ügyét látná általa megvalósítva. Hogy operánk nem tud jobban prosperálni, annak sok organicus bajban rejlik oka; oly bajokban, melyek alig irthatók ki. Vannak azonban olyanok is, melyek könnyen orvosolhatók; azért szívesen foglalkozunk operánkkal is, abban a meggyőződésben, hogy rámutatva a bajokra, orvoslást is fogunk található. A gyökeres javítást kívánó állapotok megfigyelése a mélyen rejlő hibák és bajok egész láncolatát tárja elénk.

Az opera csekély jövedelmezőségének legfőbb baja, hogy a fényes csarnok igen csekély számú közönség befogadására van számítva. Az intéző körök, úgy mint Budapest más középületeinél, elszámították magukat. Nem a jövőt tartották szem előtt, mi ily monumentális épületnél fontos dolog, de még a jelent sem, hanem a múlt kicsinyes viszonyait. A körülbelül hasonló lakosságú Nápoly operája épen háromszor akkora közönség befogadására képes, és árai is háromszorosak. Ebből megfejtethető az a körülmény, hogy ily viszonyok mellett hogyan fizethetik a staggionek kiváló énekeseiket oly rendkívüli módon. Az igaz, hogy operánk csekély számu helyei is gyakran üresek, de hányszor kénytelen a közönség a pénztártól jegy nélkül távozni, megtartva az operának szánt pénzét. Ez tiszta veszteség. Ép oly nagy baj az is, hogy operánknak tulajdonképen csak négy hónapra terjed jövedelmező saisonja; a többi üres ház és valami négy havi teljes szünet. A tavasz végén, nyáron és az ősze elején az opera részint ráfizet, részint nem jövedelmez, mert zárva van. Más külföldi nagy városban az operának ilyenkor van a legfényesebb saisonja és pedig a nagy idegenforgalom folytán. Míg London, Páris, Berlin, Bécs és más nagy városok operái iránt minden külföldi élénk érdeklődéssel viseltetik és még inkább az illető országok vidéki közönsége, addig nálunk e két factor majdnem teljesen hiányzik; külföldi idegenforgalmunk úgyszólván semmi, s a vidéki közönség nem érdeklődik

az opera iránt; ha feljön, inkább siet egy jó cigánybanda mellett vacsorálni.*

Vidéki közönségünknek nincs érzéke a magasabb műélvezetre, mert nincs alkalmja a vidéken erre nevelődni. A művészeti érdeklődést és műértelmet nevelni, fejleszteni kell; ez nem támad csak úgy, máról-hónapra. És így van ez más művészettel is. Talán jobban áll festőművészetünk ügye? Van-e alkalmja a vidéki közönségnek a szebeni Bruckenthal-féle gallerián kívül a maga városában jóra való festett képeket láthatni? Azért eléggé nem méltányolható dolgot művelt a képzőművészeti társulat, midőn a vidéki városokban való időnkénti kiállítások sorát megkezdette.

A főváros közönségére is ráfér egy kis leczke; először is azért, hogy tekintve a vagyonságot, többen is látogathatnák az operát, úgy mint a hangversenyeket. Igen sok és vagyonos családnál opera, hangverseny kiváltképen, nem jön számításba; nem érzik a művészeti gyönyör szükségletét. Igen sokan egyáltalában nem törődnek vele, mitsem tudnak róla. De az opera rendes látogatóival sem lehetünk megelégedve. Az csak mesebeszéd, a mit közönségünk nagy műértelméről mondanak. A feltűnés vágya, divat, úrhatnamság, társadalmi szereplés vágya vezeti közönségünket, kevés tiszteletreméltó kivétellel, az operába, s általában színházba és hangversenyekbe. Az előadást felületesen és hidegen hallgatja. A ki ismeri a francia és olasz közönség exaltált lelkesedését, és a német hallgatóság elmélyedő, minden részletet átható műértelmét, az nem fogja állításomat igaztalannak találni. Reánk nézve egy olasz város opera-előadásában csak magának a közönségnek viselkedése fölér

* Erre nézve a helyzetet illusztráló tapasztalatomra hivatkozom. Valami 10 évvel ezelőtt volt, aug. vége felé, hogy megnéztem Bécsben a «*Säckingeni trombitás*»-t. Már reggel 9 órakor alig kaphattam jegyet. A ház zsufolásig megtelt. Az egész közönség a szövegkönyvben lapozgatva, hallgatta az előadást. Láttam, hogy idegenek és vidékiek. Néhány nap mulva Budapesten az operaházban a nemzeti színház személyzetével, fényes kiállítással, kitűnő zene- és énekkarral Szent-István napja alkalmával az *Ember tragédiáját* adták, másnap, ha jól emlékszem, a *Profétát*, látványos operát, Wiltnével és Perottival — és a ház üres volt. Pedig másnap azt olvastam a lapokban, hogy a Budavárban tartott délelőtti proceszszióhoz 11,000 ember sétált át a lánczhídon, jórészt vidékiek. Hát hol volt a két estén ez a 11,000 kíváncsi vidéki ember? Az állatkertben, hol Silberer léggömbjének fölereszését nézték és a vendéglők cigánybandái mellett szórakoztak. Nem csoda.

egy izgalomba ejtő színi előadással; mert az elismerésnek vagy gáncsolásnak folytonos, spontán megnyilatkozásai előttünk érthetetlenek. Az nem volna baj, ha tartózkodásunk talán mély műértelem nagy igényeiből eredne, de szomorúbb az, hogy hidegségünket blazirtság, felületesség, az igazi műérték hiánya szüli. Mert az tény, hogy közönségünket ritkán érdekli maga a mű, ritkán ennek átértése és megismerése vezeti az operába; más tényezők bírnak reá nézve vonzó erővel: a kiállítás fénye, csillogása, phänomenális hangok, a virtuóztatás bravurjainak salto mortaléi rázzák fel lethargiájából. Arrogans megvetéssel fogadja vagy útasítja vissza a nem elsőrendű tagokból szervezett, de azért talán jó, összevágó előadást, ilyesmi gourmand ízlését nem ingerli. Egy-két csillogó énekesért szívesen feláldozza a művet összes részleteivel. Ilyesmik követelése a felületesség kifolyása, de ez a felületesség a magas műigények széles köpenyébe burkolózva jelenik meg.

A közönség nagy igényeivel lépést tart a napi sajtó zenekritikája. Én is szolgáltam ezt az ügyet valami másfél évtizeden át s így t. volt collegáim nem fogják tőlem zokon venni, ha nyíltan is megmondom nekik, hogy túlkövetelők. A hazai énekesekre, úgy mint a hazai szerzők műveire az abszolút, a legmagasabb mértéket alkalmazzák. Nem egy énekesnek szegte ez szárnyát, s nem egy hazai szerző tette le e miatt a lantot. Bizonyos localpatriotismusra lenne szükség. Hallottam Német- és Olaszországban énekeseket, kiket nálunk kinevetnének, s kiket hazájukban a kritika egekig magasztalt; valamint feldicsért műveket, melyeket nálunk igazi passióval végeznek ki. Bécs az ő érdemes, régi, s már kiszolgált énekeseit tenyerén hordja, míg nálunk ugyanazok a gúny tárgyai lennének. Meg azután ártalmunkra van Bécs közelsége, mert rendszeren innen hozza kritikánk az ő magas mértékét; pedig a bécsi opera a világ első operája, melynek szükség esetében vagy 60 német operaszolgáltató énekeseket. Nekünk legfennebb egy München, Drezda, Lipcse, Frankfurt, Stuttgart s más ilyen kisebb városok operáiról kellene vennünk mértéket s mindazt, a mi hazai, ha netalán néha kissé gyengébb is, szívünk egész melegével kellene fölkarolni és ezt a szellemet ápolni és fentartani. Azután a t. szerkesztő urak is tehetnének valamit, hogy a zenekritika ne legyen csupán mellékfoglalkozás. Egészen tőlük függ a zenekritikusok anyagi helyzetének javítása s azzal a kritika színvonalának emelése.

A helyzet valóban mindenfelől eléggé complicált s csupa-illusió, ha a folyton átmeneti életet élő intendatura ephemer programjaitól reméljük annak javulását. Vannak mélyebben rejlő bajok, melyek nem enyészethetők el oly könnyen, complicálja a dolgot az énekesek túlkövetelése, kik alig, hogy egy kissé felszínre kerekednek, erősen felhasználják a kényszerhelyzetet, tudva azt, hogy rájuk vagyunk utalva, hogy nincs miben válogatni.

E zavaros állapotokat pedig a nemzet nagy adóval honorálja, a nélkül, hogy a nemzeti cultura ügye valamit nyerne általa. Így az opera csakugyan a luxus-intézmények körébe kerül. Mert művészetében hasztalanul keressük évtizedek óta erős nemzeti aspiráció lüktetését; pedig körültekintő, tervszerű és nem máról-holnapra élő vezetés mellett bizony ez a legfőbb szempont már eddig is érvényesülhetett volna. Más nemzetek operái internationalis törekvéseik mellett is erősen nemzeti jellegűek. Megtartják históriai fejlődésük basisát; repertoire-jukban tekintettel vannak a nagy nemzeti traditiókra. Így találjuk ezt, hogy megint az előbbiekre hivatkozunk: főleg Olasz-, Francia- és Németországban, sőt az oroszoknál és csehknél és más nemzeteknél is; repertoire-jukon ott szerepelnek a traditionális históriai művek.

A mi operánk vezetőségét kizárólag a külföld utánzása vezette; a mi másutt feltűnt, az jórészt nálunk is bemutatásra került. De hol marad a magyar, a hazai opera? Az igaz, hogy egy-egy operának alig van ötven évnél nagyobb életképessége és sok históriai műnek bemutatása ma már ízléstelennek tünnék föl; de mégis, a históriai szempontért még ezt a vádat is lehetne túrni. Operánk százéves multjából elő lehetne venni koronként régibb műveket, hogy egynehány állandóan repertoire-on legyen. Ezekkel a kassza nem járna rosszabbul, mint sok más bukott külföldi darabbal, de mellettük szól még a nemzeti eszme szempontja. Sőt a hazai művek históriai cyclusával, koronkénti előadásával kitűnő szolgálatot tehetnének nemcsak a nemzeti ügynek, hanem a kasszának is. Minő ritkán találtuk a repertoire-on még a közkedveltségű *Hunyadi László* és *Bánk-bán* operákat is. A históriai fejlődés kutatása és bemutatása nálunk talán sohasem volt oly erős, mint néhány év óta, a mióta ezredéves fennállásunkat megünnepelni és a világnak bemutatni készülünk. Mindenfelé mozgolódás! Azt hittük, hogy az opera is megmozdul; de hasztalanul. Az intendáns-válságok foly-

tonos krisisében nem ébredhetett nemzeti feladata tudatára; rejtélyesen, mozdulatlanul állt, mintha csak igazi symbolumát képeznék a pompás palotája előtti hideg márvány-sphynxek. Mit fogunk az idegeneknek bemutatni? A *Paraszt becsületet* vagy *Jancsi és Juliskát*, vagy Wagner trológiáját? Hiszen eműveket ma már a külföld minden kis városának operáiban is láthatni. Tőlünk a világ egyebet vár, nálunk a hazai operát szeretné megismerni. Ezeket a műveket a kiállítás céljából már évekkel eelőtt kellett volna kikeresni a könyvtárból s azoknak javát, vagy e művek egyes felvonásait előadásra előkészíteni. Nehány évvel eelőtt pályázatot is lehetett volna kirdetni egy-két ünnepi nemzeti tárgyú operára és balletre, hiszen magának az öskornak, valamint a honfoglalásnak nagy regés epizódjai mintegy kínálkoztak magyar operára és balletre. Említsük-e a *Csodaszarvas regéjét*, *Buda halálát*, *Etelét*, *Álmost*, s az egész Árpád mondakört, a fejedelmeket? Magyarország évezredes története sok nagyszerű tárgyat szolgáltatott volna az ifjú Magyarország zeneköltőinek, kiknek száma folyton és előnyösen gyarapszik. Ez új művek szépen egészítették volna ki a meglevő magyar operák sorozatát.

Hogy operánk a nemzeti cultura igazi kiegészítőjévé legyen, arra nézve a múltban nem találtunk következetes tervszerűséget, s még a részletekben sem magyar szellemet. Még igazán szerencse, hogy a külföld nem tud magyarul, mert megbotránkoznék rajta, hogy Magyarország fővárosának legdrágább műintézetében, mely a megzenésített költészetnek áll szolgálatában, hogyan török kerékbe a magyar nyelvet. Az idegen énekeseknek, kik nyelvünket megtanulni igyekeznek, ezt még elnézzük, sőt örvendezünk, ha magyarul tanulni igyekeznek; de rossz néven vesszük a magyar nyelv meghurcolását hazai énekesinktől. Hát még azok a régi magyar opera-szövegek. Az újabbak már jobbak, egyik-másik már műfordítás számba megy; de a régiek telve vannak csodabogarakkal, holott néhány tollvonással ki lehetne időről-időre töröltni azt a sok szörnyűséget.

Életrevaló, nemzeti alapon álló operát azonban a m. kir. opera egymagában nem alkothat; ehhez vidéki operák együttes összeműködése szükséges. Ezek megteremtése által sok baj, sok nehézség magától szűnik meg s létrejöhet egy jó magyar ensemble, mely után folyton áhítanak az intéző körök, de nem találják megoldásának kulcsát.

2.

Vidéki operák.

Húsz-harmincz évvel ezelőtt Magyarország több városában cultiválták az operát. Azóta csodálatosan nyoma veszett; teljesen kiszorította a triviális, frivol és erkölcsrontó operette-ízlés. Pedig, ha akkor lehetett művelni az operát, miért ne lehetne most is? — sőt most erre még kedvezőbbek a viszonyok. Az operetthez amúgy is kell zene- és énekkar, kellene magánénekesek; a különbség éppen még néhány jóraváló operaénekesben rejlik, sőt a könnyebb játék- és vígoperákban szerepelhetnek az operette-énekesek is. Egy-egy vidéki szintársulat most is megpróbálja az operát és sikerül a kísérlet. Erre a külföldi kisebb városok szolgálhatnának mintául, melyek színházaiban a drámát, operát és operettet egyaránt cultiválják. De hát így volt ez régebben a nemzeti színházban is. A vidéki operák előiskolául szolgálhatnának a m. kir. opera fiatal tagjainak kiképzésükre.

Azt korántsem gondoljuk azért, hogy a vidéki operák csupán a m. kir. opera czéljából létesíttessenek; önczél gyanánt is missiót végeznének a nemesebb ízlés fejlesztésében, de vállvetve biztosabban érhetnének czélt mindkét részről. A létesítendő zenekarok nagyban elősegítenék a vidéki operák létrehozását s még könnyebb lenne magánénekesekről gondoskodni. Hiszen van most az operának több ösztöndijas növendéke; mi lesz mindezekkel? El nem foglalhatja valamennyit, ha csak nem a színházi páholyokra szerződteti. Vagy talán elbocsátja a külföldre, a kiket saját pénzén szerződtetés kötelezettségével taníttatott? Ezeket néhány éven át vidéki operáknál lehetne foglalkoztatni, hogy azután a kiválóbbakat közülök a m. kir. opera foglalja le. Hiszen a nemzeti színház is leginkább a vidékről toborozza fiatal tagjait, sőt még a színművészeti akadémia végzett növendékeit is jórészt a vidékre útalja a szükséges gyakorlat megszerzésére. Ez által elérhetnők, hogy a m. kir. opera itthon találna szükség esetén fiatal énekeseket, hogy nem lenne a külföldre útalva, hogy megszűnnék az énekesek túlkövetelése, mert tudnák, hogy könnyen pótolhatók, továbbá, hogy a m. kir. opera közönsége nem lenne oly gyakran kezdő énekesek szárnypróbálgatásainak kitéve. A m. kir. opera kevés énekest képes szerződtetni a zene-akadémia végzett növendékei közül, mert nincs szüksége annyi kezdőre. Ennek folytán jórészt a külföldre kerülnek

s ott ragadnak. Jelenleg is van 15—20 magyar énekes a német opera szolgálatában, kik Magyarországon nyerték kiképzésüket.

Vidéki operák szervezésével alkalom nyílnék nem csupán énekeseink gyakorlati kiképzésére, hanem mód nyújthatnák fiatal zenészeinknek is a karmesteri gyakorlat megszerzésére. A zene-akadémia annyira nem viheti növendékeivel, hogy mint kész operakarmestereket bocsássa a m. kir. operába. Megtörtént már ama furcsaság is, hogy külföldről szerződtek a m. kir. operához karmestereket, de meglehet, hogy oda voltak utalva. Mert a ki az operához kerül, annak kész embernek kell lenni; nagy repertoírral kell birnia épen úgy, mint az énekesnek, hogy képes legyen nagy előkészületek nélkül szükség esetén bármit elvezényelni. Ezt a szükséges gyakorlatot fiatal zenészeink legbiztosabban a vidéki operáknál szerezhetnék meg.

A vidéki operák új lendületet adnának opera-irodalmunknak is. Opera-zeneköltőink eddigelé csupán a m. kir. operára gondolhattak műveikkel; mert a külföld bizony még jobb műveinket sem igen fogadja be. Ha azután a m. kir. opera sem veszi be, akkor eltemetheti a buzgó zeneköltő évek munkáját örök időkre. Szóval sokat, sokat nyerne vidéki operák szervezésével a zene-ügy s első helyen a m. kir. opera; megszűnnék folyton a válság lejtőjén botorkálni. Magas feladatát céltudatosan valósíthatná meg és korlátozná a ledér, folyton elharapódzó, az izlést megmértelyező operette-cultust.

V.

Összefoglalás és megoldás.

A zeneművészeti szaknevelés reformjának nagy munkáját csakis szerves egészében lehet a legsikeresebben megoldani. Egyik rész a másikat támogatja s valamennyinek egy magasabb cél szolgálatában kell állania. A fődolog, hogy a zene Magyarországon is kenyérkereső állásokat nyújtson. Láttuk, hogy már magukban az iskolákban, ha szakemberekre bizzuk a zene- illetve énektanítást, valami 500 állás részint van, részint szervezhető. A létesítendő húsz zene-iskolá szintén tért nyithat vagy 100 zenetanárnak; tíz vidéki zenekar vagy 300 zenészt foglalkoztathat s néhány vidéki opera vagy 100 énekest. Mondjuk tehát: vagy ezer ember fogna a zenei pályán boldogulni. A zene ilyen alapon rövid idő

alatt igen tisztességes megélhetést biztosítana; úgyszólván új élet-pályát nyitna a magyarnak, kik a zenének kiváló munkásaivá lennének. A magyar nemzet kedélyi élete végtelenül finomodnék s egész lelkülete nagy átalakuláson menne át. Ennek az állapotnak megteremtésével pedig tartozunk nemzetünknek; javaslataink megszívélése az illetékes körök nemzeti, hazafias kötelessége. Mert érinti a tervbe vett átalakítás a nemzeti cultura anyagi oldalát is, a mennyiben a hangszer- és zenemű-ipar megteremtését vonná maga után, melyből Olasz-, Francia-, Német- és Csehország már évszázadok óta főleg a hangszeriparral milliókra menő jövedelmi forrással bírnak.

Az ifju Magyarország zenei nemzedékét pedig úgy gondoljuk elfoglalni, hogy ellássák a középiskolák, polgári iskolák, præparandiák, felsőbb leányiskolák és zene-conservatoriumok zenetanítását, hogy alkalmaztassanak zenekarokban, operáknál, s továbbá, mint egyházi és világi karmesterek.

Hogy honnan vegyük ezt a sok magyar zenészt, az alig okozhatna sok fejtörést; mert, ha az ige testté válnék, az nem történhetné meg az egész vonalon egyszerre. A kezdetet megindítaná a szervezendő zene-iskolákkal, zenekarral és operával egyelőre két-három nagyobb vidéki város és fokozatosan a többi. A hiányzó művészi erők kifejlődnének néhány év alatt; a magyar ifjúság kedvvel lépne a zenei pályára, mihelyest némi kilátása lehetne e téren a megélhetésre.

A zenekarok szervezésénél egyelőre fuvózenekari tagok képzése járna nehézséggel. A m. kir. zene-akadémia már régóta tervbe vette e hangszerek tanítását, de tervét a mostani szűk helyiségben csak részben valósíthatja meg. S itt rá kell térnünk arra a kultúr-szükségletre, mely a zene-akadémia teljes kiegészítésével még megoldásra vár. Sajátságos, hogy midőn húsz évvel ezelőtt alapították, magasabb föladatát csak abban látták, hogy felsőbb kiképzést adjanak a zongorajátékban s hogy fölvegyenek tanteretébe még egy-két elméleti tárgyat. Folytonos gyarapítás és bővítés a húsz év alatt ma már annyira vitte, hogy a még néhány hiányzó fuvóhangszer kivételével tanrendszere jóval bővebb és sokoldalúbb a külföld majdnem valamennyi elsőrendű zene-iskolájáénál. A főtanszakok tanárai szaporodtak, a kötelező melléktantárgyak terjedelmesebben és intensivebben taníttatnak; több új, szükséges tantárgy vétetett föl s a zenei tanárképzővel kiterjesz-

kedett a pædagogiai oldalra is, a mi egyike a legfontosabb vívmányoknak. Így vált lehetségessé, hogy az utóbbi 6 év alatt a növendékek létszáma százról már körül-belől négy százra emelkedett.

Zenei állapotaink országos szervezésével benső összefüggésben áll a m. kir. zene-akadémia teljes kiegészítése, illetőleg a még hiányzó néhány fuvózenekari hangszernek behozatala. Ez azonban a jelen szűk Andrassy-úti helyiségében nem lehetséges s így nincs teljes zenekara, holott ennek létesítésével minden évben egy kis rajt bocsájthatna ki, melyből vidéki zenekarok volnának szervezhetők. Addig is azonban, míg a tervbe vett új helyiségben az összes fuvóhangszerek tanítása lehetővé válik, találni már is a vidéki zenekarok számára az országban több jó zenészt, kikkel a szervezést egy-két vidéki városban már meg lehetne kezdeni.

A zene-akadémiának új, alkalmas helyiségben való elhelyezése, a kor igényeinek megfelelő hangversenyterem állítása és a zenének országos reformja, oly tényezők, melyekkel zenei műveltségünk új korszaka indulna meg. És ennek előbb-utóbb be kell következni. De ezt tervszerűen kell előkészíteni. A beteg organismust gyógyítani kell. Miért hagynók a hagyományos állapotokat a maguk útjára? Történeti fejlődés, mondhatnák némelyek, mi azt jelenti, hogy várjunk, a míg magától megindul minden, hadd jusson lassacskán oda, a hova jut. Ne kérkedjünk folyton zenei állapotaink nagy előhaladottságával; inkább lássuk be, hogy zenei műveltségünk alig áll ott, hol a művelt külföld egy évszázad előtt állott. Ne szépítgessük az állapotokat; ne kendőzzük magunkat. Valljuk be őszintén, hogy a zeneművészet az államnak mindig mostoha gyermeke volt. Mennyivel magasabb fokra emelkedett művészeti tekintetben a kevésbbé népszerű képzőművészet! Mi volt az nálunk még csak valami három—négy évtizeddel ezelőtt? Alig foglalkoztak vele s ma már százakra menő művészek hirdetik a magyar képzőművészet diadalát. Az állapotok talán itt sem épen ideálisak; de azért úgy találjuk, hogy az állam az utóbbi időben négy iskolát nyitott a képzőművészetnek, 300,000 frtot áldozott a műcsarnokra s majdnem fél milliót képek vásárlására. A millennium maradandó emlékei között ott találjuk a szépművészeti muzeumot is, 3 millió 200 ezer frttal, de egyetlen krajczár sem jutott a zenére. És ime a zene-akadémia megbénul fejlődésében, az ideiglenes rossz helyiség miatt. Tovább tűrik azt a szégyenletes állapotot, hogy nincs a fővárosnak hangversenyei számára egy hangverseny-terme, hogy

rossz akustikájú bálteremre van zenei előadásaival utalva. Boldogult Trefort Ágost, a tevékeny szellemű vall. és közokt. miniszter magáévá tette a zene-palota ügyét, de halála meggátolta létesítésében s azóta jóformán el van temetve, várva, hogy a nagy energiájú Wlassics Gyula miniszter életre keltse és megvalósítsa, miként már intézkedett is, hogy fölvétessék az elejtett fonal. A dolog már nagyon elő van készítve; elkészültek a megoldás tervei, adva van az úgyszólván anyagi áldozatok nélkül létesíthető jövedelmező épületnek pénzügyi megoldása s hiszszük, hogy az új miniszter vasakarata a közóhajnak és közszükségletnek eleget fog tenni.

Mondani valóink végére érve, hogy ne lássék javaslatom kivihetetlen eszmékkal foglalkozónak, csakis idealistikus alapon állónak, lássuk a megoldás anyagi oldalát is. Már tervbe van véve, legalább sürgetik a képviselőházban minden évben, hogy subventionáltassék néhány vidéki színház. Ha ez megtörténnék, hozzá lehetne fűzni az opera-szervezés kötelezettségét. De a vidéki operák érdekében legtöbbit tehetne maga a m. kir. opera és pedig ösztöndíjas növendékeivel. Ezeket a fiatal énekeseket, kik már egy-két év alatt készen vannak tanulmányaikkal, néhány évre leküldhetné a vidékre, hol kitévő karmesterek vezetése alatt azonnal meg lenne teremtvé a vidéki operák szervezésének ügye, vagy legalább is megindítva. Sőt átengedhetnék a mostani ösztöndíjasok kiképzése után budgetjéből az erre a célra fölvett összeget s ez bizonyára művészi tőkéjére a leggyümölcsözőbben lenne elhelyezve.* A vidéki zene-iskolák állami segélyezésére, ha a budgetbe minden évben újabb öt-ötezer frt vétetnék föl s így már az első évben egy-két zene-iskola létesülhetne s minden évben folytatólag egy-kettő.** Tíz év alatt végre lenne hajtva a szervezés legfontosabb munkája. Ha ily arányban járulnának hozzá a községek is, valamint a zenekarok szervezése céljából a színházak és püspökségek vagy a templomok patrónusai, akkor az egész kérdés alaposan meg lenne oldva.

* Időközben a három évig képzett növendékeket, kettő kivételével, egyszerűen elbocsájtották.

** Franciaország a párisi conservatoriumot 125,150 frttal subventionálja, vidéki conservatoriumoknak évenként 110,250 frtot ad, vidéki népies hangversenyekre évi 22,500 frtot, a Trocadero hangversenyeire 6,500 frtot; tehát összesen évenként 264,400 frtot csupán zenei célokra.

Mielőtt leteszem tollamat, még némi igazolásra van szükségem. Tartozom azzal a kijelentéssel, hogy művemben semmi érdek sem vezetett, hanem tisztán az ügy iránti lelkesedés. Ha itt-ó személyi érdekeket sértettem volna, biztosítom az illetőket, hogy tisztán a dolog vaskényszere volt annak okozója. Meg vagyok győződve, hogy a zenészek összesége egyetért és együttérez velem, mert boldogulásukat őszintén óhajtom. Midőn a zenei ügyek fejlesztésére gondoltam e művemmel, egyszersmind az lebegett előttem, hogy ezen a réven a zenészeknek oly társadalmi állást biztosítsunk, mely őket méltán megilleti. Úgy hiszem, hogy minden elfogulatlan olvasóm ezt a tárgyilagosságot és az ügyszeretet őszinteségét fogja műveimből kiolvasni.

*

Culturánkban új szellem lengedez. Büszkén tekintünk vissza évezredek múltunkra. Az ország-világnak ezerévi dicsőségünket hirdető kiállítás munkája be van fejezve. De tekintsünk Janusként a múltból a jövőbe is. Legyen a múlt dicső példája egy szebb jövőnek ébredése, melyen a zeneművészet is új életre keljen. Milliók jutnak a látnivalókra, százezrek monumentális hídkra, hogy kényelmesebben átjussunk a Duna egyik partjáról a másikra. Juttassunk egy kis alamizsnát a zeneművészetnek is, hadd emelkedjenek ama hídek is, melyek a nemzet geniusát egy eszményibb világba vezetik, hol bűbájos hangok hirdessék e téren is az új évezred hajnalának ébredését.

TÉTELEK AZ ÉRETTSÉGI VIZSGÁLATRÓL.

1. Az érettségi vizsgálat az 1883 : XXX. és az 1890 : XXX. törvényezikkek alapján van szervezve, és egyelőre e törvények megváltoztatására nincsen kilátás. De az idézett két törvény határozatain belül is eszközölhetők a mostani eljáráson czélszerű módosítások, melyek eshetőleg bizonyos tantervi módosításokat is tesznek szükségessé.

A legeslegfontosabb törvényváltoztatás különben a következő elvnek egyetemes érvényesítése volna: Mind azokat a jogosítványokat, melyek a középiskola elvégzését fölteszik, a VIII. osztály bizonyítványa nyújtja. Az érettségi bizonyítvány csupán a főiskolai tanulmányok előfeltétele.